

БОГОСЛОВСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ: РЕЛІГІЙНИЙ ТА СВІТСЬКИЙ КОНТЕКСТ.
ВІТАЛІЙ ХРОМЕЦЬ. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2018, 312 с. ISBN 978-966-378-666-7*

DOI: 10.29357/2521-179X.2019.23.17

Зміни в соціальній та, зокрема, гуманітарно-науковій й освітній сферах України ставлять на порядок денний потребу поглибленої теоретичної рефлексії над феноменом богословського пізнання та богословської освіти. Надання цій спеціальності права на державне ліцензування в закладах вищої освіти відкриває цілий ряд нових можливостей перед нею і мобілізує додаткові методологічні, методичні, менеджерські зусилля щодо належного структурування й теоретичного оснащення богословської освіти, набуття нею дієвої соціальної значущості. Тож тема монографії – актуальна та має потужний евристичний потенціал. Розвідка коректно структурована, спирається на дієві методологічні стратегії та ефективні дослідницькі методики й процедури. Автор засвідчує високі когнітивну культуру та аргументаційний рівень дискурсу.

Дослідження справді містить масив наукової новизни: це і типологізація галузей богословської освіти, й екстраполяція відповідних типологічних схем на процес функціонування богословської освіти в Україні – в синхронічному, діахронічному й прогностичному вимірах. Особливо цінні експертне осмислення стану та перспектив правового регулювання богословської освіти в Україні та аналіз взаємодії моделей розвитку богословської освіти на сучасному етапі з проясненням потенційних тенденцій.

Водночас висловимо низку міркувань *рекомендаційного характеру*.

В актуалізації теми у «Вступі», на наш погляд, доцільно було б пунктирно окреслити те, які саме *ментальні, моральні, комунікативні, діяльнісні* проблеми сучасного українського соціуму можуть бути бодай частково розв'язані завдяки оптимізації системи богословської освіти як ціннісно-орієнтаційної системи смислів. У канві тексту варто було б конкретніше і прозоріше прописати новизну *авторської методології*, розкрити *методологічну логіку й механізми* інноваційних підходів автора, а також обґрунтувати роль застосування в розвідці *міждисциплінарних зв'язків* релігієзнавства з *філософією науки, філософією освіти, менеджментом освітньої діяльності, правознавством* тощо.

Загалом погоджуючись із автором щодо загальних параметрів розуміння демаркації між *теологією, релігійною філософією та філософією релігії* (Див.: 46-48),

* Стаття поступила в редакцію 15.08.2019; утверджена в печать 10.09.2019.

все ж спинімо увагу на окремих, як нам здається, *неточностях* витлумачення цього взаємозв'язку. Адже оминається увагою те, що і *релігійна філософія може містити у своїй структурі таке відгалуження як філософія релігії*. Філософія релігії, звісно, може функціонувати і часто функціонує не в межах релігійної філософії. Але, з іншого боку, якщо релігійна філософія, крім загальних проблем онтології, гносеології, аксіології, праксеології, робить предметом свого спеціального розгляду *феномени релігії і релігій*, то вона відгалужується в такому разі у специфічну *філософію релігії*. В такому разі можна говорити про *дискурс філософії релігії на рейках тієї чи іншої релігійно-філософської парадигми*. Так само, як може існувати *релігійна філософія науки, релігійна філософія культури, релігійна філософія людини, релігійна філософія мистецтва, релігійна філософія права*, – може існувати і *релігійна філософія релігії*. Вона виходить із базових супранатуралістичних і ціннісних засад *певної релігії*, і водночас робить *феномен релігії* предметом свого аналізу. І в такому разі вона вже не обмежуватиметься виключно *раціональними* підходами (хоч лише до них автор зводить інструментарій філософії релігії), а може поєднувати їх зі *смыслотворчим (когнітивним і ціннісним) потенціалом ірраціонального*.

Важко погодитися тезою автора, що «будь-яке теоретичне осмислення віровчення будь-якої релігії можна назвати богослов'ям» (75). Адже теоретичне осмислення віровчення може здійснюватися і, наприклад, з атеїстичних позицій. У такому разі воно, за визначенням, не є теологією. Тому в наведеній тезі коректніше термін «осмислення» замінити на «*обґрунтування*»: «будь-яке теоретичне *обґрунтування* віровчення будь-якої релігії можна назвати богослов'ям».

З іншого боку, лише *частково* погоджуємося з твердженням, що «в методологічному сенсі богослов'я та релігієзнавство перебувають на протилежних полюсах» (77), і що «...релігієзнавство виходить з методологічного атеїзму, що начебто Бога не існує» (77). Вважаємо, це стосується лише деяких релігієзнавчих дискурсів (а не є для них універсальним). І в будь-якому разі це не скасовує потужних *можливостей методологічної синергії ідей та підходів богослов'я і релігієзнавства* – передусім в аспекті дослідження потенціалу релігійно-аксіологічних надбань (релігійної етики, релігійного мистецтва, релігійної антропології, ціннісних векторів соціальної активності релігійних спільнот тощо).

Потребує чіткішого прояснення і розуміння автором можливості існування «неконфесійної богословської освіти»: вона реальна лише в позаконфесійному форматі *в межах однієї релігії*, чи ж також і в *міжрелігійному* вимірі? А це актуалізує й ряд додаткових питань, які, можливо, набудуть кристалізації в подальших розвідках В. Хромця.

Окреслюючи специфіку призначення неконфесійної богословської освіти, В. Хромець стверджує, що вона, зокрема, орієнтована на те, щоб забезпечувати можливість випускнику, серед іншого, бути «релігійним журналістом» (78). Якщо розуміти поняття «релігійний журналіст» як «журналіст, який висвітлює явища релігійного життя», то постає питання, чому така професійна діяльність

є *специфічною* саме для осіб з «неконфесійною богословською освітою»? Адже також релігійним журналістом цілком може бути *фахівець із журналістики, який пройшов спеціалізацію з релігієзнавства, або релігієзнавець, який має журналістську спеціалізацію чи стажування*. Якщо ж під «релігійним журналістом» мається на увазі відповідний фахівець, який висвітлює в медіа явища релігійного життя з позицій *віруючого*, то, вочевидь, в такому форматі може працювати й особа, що поєднує *конфесійну* богословську освіту з компетенціями журналіста, а також і віруючий фахівець із журналістики, котрий має релігієзнавчі компетенції.

Дослідник дещо побіжно, практично лише одним-двома абзацами, торкається специфіки розвитку богословської освіти на тих теренах України, які перебували під владою Австро-Угорщини. Дається взнаки істотна диспропорція між масивами інформації про її розвиток у період ХІХ – початку ХХ ст. в «російській» частині України і, з іншого боку, в «австрійській».

Варто увідповіднити інформацію про богословську освіту в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича із тими змінами, яких її організація зазнала в цьому закладі в останні роки. Деякі наведені дані вже застарілі, зокрема, про перебування богословського відділення в структурі КПБА, про ліцензування лише бакалаврського рівня (адже вже ліцензовано й готується до акредитації магістерський рівень), про орієнтованість освітніх програм на підготовку православних священно- і церковнослужителів (насправді далеко не тільки така інтенція відзначає тут освітні програми). У цих аспектах упродовж 2017-2018 рр. відбулися істотні зміни. Предметно-тематична наповненість відповідних освітніх програм з богослов'я в ЧНУ імені Юрія Федьковича нині дедалі більше тяжіє до міжконфесійності.

Насамкінець зазначимо, що, на нашу думку, ще виграшнішою стала б розвідка, якби автор також проаналізував тематичні, теоретичні й методологічні прогалини, які наявні в українській богословській *науці*, спрогнозувавши роль здійснення відповідних досліджень для якісної оптимізації змісту богословської *освіти*. Це забезпечило б чіткість бачення кореляції між динамікою богословського пізнання і богословської освіти.

Але в будь-якому разі несумнівно, що загалом монографія містить власну цілісну *аргументовану концепцію*, належний масив *наукової новизни* і стане у пригоді релігієзнавцям, богословам, культурологам, правознавцям, історикам, політологам, педагогам, активістам релігійних спільнот. Цікавою книга буде й іншим читачам, небайдужим до питань релігії та освіти.

Олександр Бродецький,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
Чернівці, Україна
ORCID: 0000-0002-1769-9036